

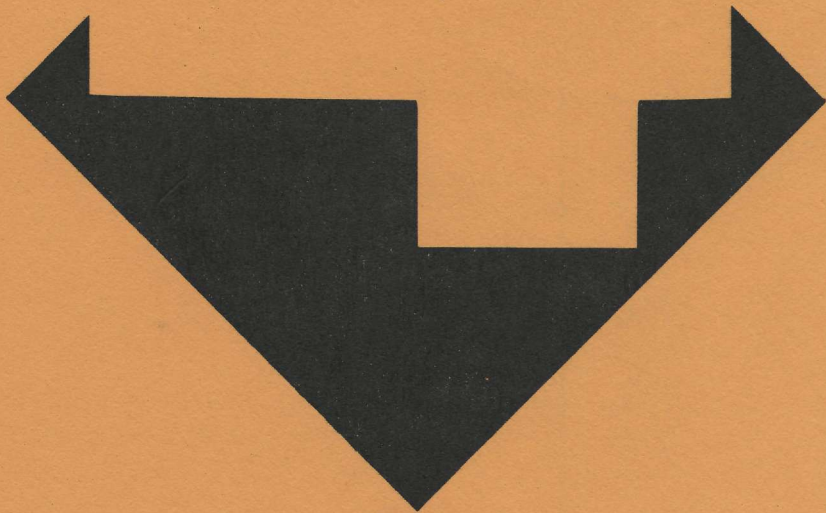
1

9

1

9

ajakiri

Toimetused ja talitus:

A J A K I R I

2661 Kingston Rd.
SCARBOROUGH, Ont.
M1M 1M3 CANADA

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar
Grindsgatan 52, I
S - 116 57 STOCKHOLM
Tel. 08 - 42 45 59

(Aastatellimine: rkr. 50,
postgiro nr. 12 77 47-4
Stockholm.)

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
11/19 Waruda Street
KIRRIBILLI NSW 2061
Tel. (02) 929 - 4726

(Aastatellim.: A\$ 9.-)

Nr. 4 (22) toimetanud:

Vello Salo (tegevtoime-
taja, tel. (416) 265-2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Lökk
Lembitu Ristsoo

Tiit Telmet (kujundus)
Tõnu Mägi (talitus)

Aastatellimine: (6 numbrit): \$ 10.-
(Selles hinnas ka õhupostiga
saatmine ülemeremaadesse.)

- 1 Milleks?
 - 2 Kas tõesti vennaviha? (Lugeja veerg)
 - 3 „Müstiline“ MÜ (Toimetaja veerg)
 - 4 Vabadusvõitlus või tõusiklus? / T.P. Park
 - 7 Evald Hermaküla (Usutelu)
 - 8 Mahavaigitud Masing / Vello Salo
 - 15 Tuuksõreda taeva all / Masing-Paxton-Peek
 - 16 Eesti proosa 1956-1968 / Ilmar Mikiver
 - 18 Näod / MÜ 79
 - 20 Teine teistmoodi raamat / Enn Nõu
 - 24 ENDA-ABI (SELF-HELP) VÕIMALUSED / E.A. Aavik
 - 26 HERMAKÜLA oli OKS / Enn Loo
 - 27 Kas? miks? kuidas?
 - 28 Kursus ja seminar (fotoõ)
 - 29 Esimene koolipäev / Rita Sui
 - 31 Rebane räästa all / Mardi Valgemäe
 - 33 Noorsooteater Stockholmis / Enno Klaar
 - 35 Teised lehed
- Teateid: METROO 80
KLENK 79
MÜ 79

Toimetusele saadet

Ilmunud huvitavat

Miks Metsaülikoolide „professorid“ ei taha oma „üliõpilastele“ Vene oludest fakte ja tõtt kõnelda, küsis üks juhtkiri (vt. lk. 35) nädalat viis enne tänavuse MÜ algust. Ilmselt diskrediteerimaks seda kursust ja kogu liikumist, mõista andes, et seal õigeid professoreid ikka polegi.

Metsaülikoolide liikumise 14. eluaastal tohiks aga vähemalt lehetoimetustele teada olla, et Kotkajärve MÜ-l on Kent State University tunnustus akadeemilise kursusena; et see tunnustus on ühenduses Kotkajärve kujunemisega üheks peamiseks kohtumiskohaks meie (päris-!) professoritele, kes seal oma puhkuseajast loenguid peavad; et MÜ on põhiliselt eesti keele ja kultuuri intensiivkursus, millest on kolmel mandril läbi käinud ümmarguselt tuhat isikut; et *Vene asjad* ei ole just MÜ kui eesti ürituse huviobjektiks, olgugi et just tänavu oli ka niisugune loeng kavas (vt. lk. 36).

Kui eesti rahvusest ülikooliprofessorid ohverdavad oma aega uurimustele ja loengutele, mille eest nad tasu ei saa, kas on nad sellega ära teeninud mõnitamist nende teadusliku kraadi jutumärkidesse panemisega — või hoopis kiitust?

Ja veel üks asi on äsjatsiteerit artiklis väga viltu: *ihe* inimese sõnade alusel rünnatakse *kolme* organisatsiooni, millest vähemalt kahel pole asjaga üldse tegemist: Kotkajärve, Austraalia ja Rootsi MÜ-d on nimelt kolm eri organisatsiooni. Ja selle süüdistuse ettekäändeks pole midagi muud kui et keegi kavatses — jah, mida? — *kõnelda fakte*, mida ta omal nahal on tunda saanud.

Küsime: MILLEKS levitatakse niisugust ebainformatsiooni? Mis mentaliteet peitub niisuguste artiklite taga, mida leiame väliseesti lehtedes pahatihti (ja mitte ainult MÜ aadressil)? Kas tõesti ainult vanema generatsiooni „rähmunud ja pettunud silmad,“ mis otsivad ja leiutavad (kui ei leia) „ainult vigu ja eksimusi“, peletamaks noori (vrd. lk. 25)?

On igatahes küllalt põhjust, et väliseesti ajakirjanikud esitaksid enesele selle küsimuse: milleks? — ja jõuaksid selgusele oma eesmärkide suhtes. Informatsiooni erapooletus ja kvaliteet on ajakirjandusele oluline: muidu ei maksa kurta tellijate arvu kahanemise pärast.

Aja Kiri nr. 2/79 kuulutab üle kolme aastakümne kestnud vennaviha lõppu ja toob tõendiks ette Neeme Järvi ja Lennart Mere esinemised pagulastele.

Võimalik, et kirjutaja pole selle ajakirjanduslikult „lööva“ sissejuhatuse tähenduse üle lähemalt järele mõelnud. Lugeja saab öeldust nii aru, et kodu- ja väliseestlased on üksteist 30 aastat vihanud. Sarnase mõttekäigu avaldamine on õnnetu, kuna meie ühiskonda vähem tundvad isikud võivad seda tõena võtta. Eriti õnnetu oleks, kui kodumaal leviks arusaam, et väliseestlaste tegevust juhib viha Eesti maa ja rahva vastu. Seepärast peab seda õiendama.

Kodu- ja väliseestlaste vahekorrad võivad küll olla mitmeti keerulised, aga miks viha? Tihedama läbikäimise peamiseks takistajaks on ju kodumaal valitsev võõras võim. Paguluses püüavad läbikäimist tõkestada need ringkonnad, kes kodumaakontaktides näevad propagandavõitu nõukogude võimule. Nende ringkondade lühinägelikkust võib kritiseerida, kuid pole põhjust arvata, et nad vihkaksid kodumaal elavaid rahvusaaslasti.

Järvi, Mere ja veel mõnede teiste kodueestlaste avalik esinemine näitab eeskätt, et nõukogude võim julgeb ettevaatlikult taolisteks esinemisteks luba anda. Järvi-Mere esinemine New Yorgi Eesti Majas tähendab muidugi ka, et vähenemas on nende mõju, kes igas nõukogude võimude poolt sallitud kontaktis näevad ohtu. Taolise paendumatu hoiaku kadu ongi vist see, mida *Aja Kiri* ekslikult nimetab vennaviha lõpuks.

J. M., Täby (Rootsi)

AK on praktiliselt globaalse levikuga perioodika (kas AK on jõudnud Siberisse?). Kas ei võiks AK taotleda seda rolli päris teadlikult, isegi et ainunähtena meie ajakirjanduses? Võimalik, et toimetus teebki seda; tõenäoliselt. Ka lugejaskond ja eestlased peaksid ehk tulema sellele arusaamisele ja mitte vaatlema AK-d kui ainult MÜ häälekandjat, kuigi ta oli MÜ tänuväärt algatus. MÜ liikumine on aga ise võtnud globaalse ilme, seega laienenud.

Selline sihiseade annaks aluse saadetava kaastöö ja informatsiooni iseloomule, mis oleks inspireeritud globaalse side vaimust igas mõttes.

W.R., New York.

Kõigepealt vabandused käesoleva numbri hilinemise pärast!
Põhjus: AK-d tehakse vabast ajast, mida akadeemilise aasta
alguses kipub olema kasinalt...

Järgmiseks suur aitäh ankeedivastuste saatjaile: toime-
tustöö lõpuks oli neid saabunud 35 ehk 10 % väljasaadetud
üldarvust. Palume ka „vaikivat enamust” varsti vastata! Eri-
ti uute ideedega, mille kirjapanekuks oli varutud pool an-
keedi pinnast. AK 5/79 hakkab tooma ankeedi tulemusi.

Üllatas ühe ankeediga saabund küsimus Torontost, MÜ sünni-
linnast, Kotkajärve tänavuse kursuse kohta: *Kas siis siin
kirjanikke ja luuletajaid polegi, et meile ainult kodumais-
test kõneldakse?* Nii et Torontos, kus telefonikõne linna
alal (niisiis ka MÜ juhatusele) ei maksa midagi, räägitakse
et tänavuses MÜ-s kõneldi ainult kodumaal asuvaist autoreist!

Tegelikult rääkis tänavune avaloeng Ristikivist, eriloenguid
kuuldi veel Gailitist, Uku Masingust ja Urve Karuksi luu-
lest — nii et kui keegi just tahaks seda aspekti vaadelda,
oleks suhe tänavu 3:1 väliseestlaste kasuks, kellest Urve
Karuks muide ka isiklikult kohal viibis.

Pilk MÜ ajaloole: esimesed nimeliselt kirjanikele pühendat
loengud käsitlesid Marie Underit (1968) ja Karl Ristikivi
(1970). Muidugi mõista pole kunagi mõeldud kedagi kõrvale
jätta: huvi on olnud algusest peale eesti kirjanduse *tervikul*.

Andmed MÜ loengute kohta on kõigile kättesaadaval (1975.a.
peale AK-s, tänavu näiteks ka *Vabas Eestlases*). Selle peale
vaatamata näib MÜ mõnele veel 14. eluaastalgi olevat päris
... müstiline suurus. Kas rakendada kirjasõna: ükski proh-
vet pole lugupeetud oma kodukohas?

Lõpuks veel midagi kõrvatorganut — koos „kõrvarohuga”...
Nimelt on meie külalisloengute ja -vastuvõttude ajal paha-
tihti kuulda laia juttu „kohalikus” keeles. Kas on tõesti
liiga palju nõutud, et me „rahvuslike” külaliste puhul püü-
aksime kõik jutud eesti keeles ära ajada?

Õiendus

AK 3/79:3 palume lugeda: ... *ühiselt MÜ materjale välja
saatmas: Inga Eichenbaum, Kalle Medri, Tõnu Altosaar
(varjus), Anne Kõresaar, Käbi Lokk, Aino Lokk, Kaja Tel-
met.* (Lõigu lõpp kustutada.)

T. Peter
Park

Pagulaseestlased, kes soovivad, et ka nende asukohamaade rahvad nende „asja“ või „võitluse“ vastu huvi ja sümpaatiat tunneks, või et seda jagaks vähemalt nende oma noorem põlvkond, kes kasvanud üles ja sageli ka sündinud väljaspool Eestit, võiksid järele mõelda mõningate omaeneste ühiskondlik-kultuuriliste hoiakute üle. Tuleks selgitada, mis sellest on arusaadav ja poolehoidu võitev teistele ja mis võibolla hoopis vastuvõtmatu. Mõnelgi juhul võidakse siis leida asju, mis võivad jätta kahtlase või ebameeldiva mulje asukohamaade üldpublikule kui ka noorema generatsiooni eestlastele.

Enne kui kiruda põhja-ameeriklaste või „noor-estode“ ükskõiksust ja arusaamatust võiks küsida, kui võrd valdavalt kellegi enda ideoloogia on „puhas Eesti vabastamise tahe ja leppimatus nõukogude diktatuuriga“, mida nad kuulutavad, ja kui võrd seal ehk leidub kasutatut ballasti, millel pole tähtsust ega tähendust tänapäeva põhja-ameeriklaste ega nooremate väliseestlaste silmis.

Tuleks selgitada, kui võrd kellegi hoiak on põhjendatud puhtalt ja täielikult viha ja põlgusega *brutaalsuse*, *terrorismi* ja *totalitarismi* vastu – ja kui võrd sellele lisandub erivärvingut eelarvamuslikust suhtumisest *vene rahvasse* või „kommude“ ideoloogia egalitaarseisse loo-sungeisse (küsimate, kas need on siirad või mitte).

Paljud vanema generatsiooni eestlased paistavad mõnikord oma isiklikele elamustele rajatud viha „vene värgi“ vastu üle soolavat põlastusega venelaste kui „asiaatide“, „mongolite“ ja primitiivsete „slaavi *Untermenschen*“ vastu – nagu oleksime meie ise, oma soome-ugri hõimlas-tega kogu Põhja-Euraasia metsavõtmes, Lapimaalt üle Uurali Siberisse välja, sajabrotsendilised lääne-eurooplased! Nagu keeleteadus näitab, on vene keel palju lähemal saksa, rootsi, hollandi, inglise, prantsuse ja teiste lääne-eurooplaste keeltele kui meie eesti keel.

Armastatakse jutustada lugusid venelastest, kes esmakordselt Eestisse tulles demonstreerisid oma ignorantsi lääneliku eluviisi suhtes näo pesemisega käimlapottides.

Vanemad väliseestlased peavad sakslasi oma vabastajateks kommunismi ikkest Teises maailmasõjas ja nende režiimi kergemaks ning humaansemaks venelaste omast, kuid neile

näib olevat vastumeelt õigeks võtta, arvestada või lihtsalt võimalikuks pidada, et mujal Euroopas võidi sama-suguse moraalise õigustusetundega (ja „püha vihaga“) võidelda sakslaste vastu — just nagu nemad venelaste vastu.

Mulle tundub, et neid hoiakuid tingib osaliselt asjaolu, et eestlased olid mõnel määral äsjarikastunud rahvas, kes möödunud sajandi viimaseil ja käesoleva esimesil aastakümneil suutsid tõusta viletsusest ja orjusest iseseisva rahvuse ja hinnatava heaolu ning hariduse tasemele.

On kiiduväärt, et nad seda oskasid ja jõudsid, kuid see relatiivselt kiire edasijõudmine võis tuua kaasa ka teatava ajaloolise ja ühiskondliku perspektiivi kitsenemise. On mõeldav, et äkiline sotsiaalne ja majanduslik tõus paljudes eestlastes „tõusiku-kompleksi“ põhjustas, nagu ajalugu seda tunneb paljudes teisteski ühiskondades. Nii mõnedki eestlased näivad kannatavat mingi kollektiivse rahvusliku ängistuse või ebakindluse-neuroosi all, mille tunnusmärkideks on äärmuslik hirm tagasi langeda oma esivanemate alandliku ja „primitiivse“ eluviisi tasemele, samuti vähene lugupidamine nende vastu, kes on „laisad“, vähem „kasvatatud“ või rohkem „mahajäänud“. Paljud vanemad väliseestlased kipuvad võrdlemisi negatiivselt ja vähese enesekriitikaga suhtuma näiteks USA majanduslikult ja kultuuriliselt vähem edasijõudnud gruppidesse. Seesama võib olla ka üks eestlaste hoiaku põhjusi „laiskade“ ja „mahajäänud“ venelaste suhtes.

Võib ehk spekuloida, kas ka vanema generatsiooni väga selges ja resoluutses seisukohavõttus küsimuse kohta: kumb okupatsioon oli (ja olnuks ka tuleviku perspektiivis) eestlastele hullem, kas vene või saksa oma, on ehk teatav kaasmõju samadel emotsioonidel. Võiks analüüsida, kui palju neis seisukohavõttudes põhineb reaalseil kogemusil mõlema režiimi all ja kui palju lisandub faktidele ja kainele arutlusele ka alateadlikke eelarvamusi rahvuse, klassi ja kasvatuses suhtes: ühel pool jämedad, ropud, toorekombelised ja kirjaoskamatud „mongollikud“ venelased, teisel — korrektsed, haritud, viisakad ja distsiplineeritud sakslased, kes minevikus olnud ex-orjade värvaks lääne kõrgkultuuri ja „rolli-mallideks“ vaeste maaharijate tõusul kaupmeesteks, ametnikeks ja haritlasteks.

Oleks raske uskuda, et viimatimainituil polnuks kaalu. Ja on arusaadav, et lisaks nõukogude režiimi totalitaarsele meetodeile häirisid eesti kolmekümnendail aastail väljakujunenud keskkihi sotsiaalse tõusu muresid ja kindlustunnet ka uue võimu egalitaarsed loosungid päris tugevasti. Eespool käsitletud hoiakud ja nähted, mis tingitud alateadlikust hirmust tagasi langeda oma esivanemate tasemele, on nende tekkimise ajaloolises ja sotsiaalses miljöös küll mõistetavad, kuid ei imponeeri vanematele, jõukusega kaua harjunud läänemaailma rahvas-tele, eriti nende haritud klassidele ja juhtkonnale.

Tavaline eestlane kaitseb kirglikult „ainuõiget“ elustiili ja filosoofiat, mis rõhutab kõva tööd, ausust, enesest lugupidamist, korralikkust, „enda puhtana hoidmist“ ja „hand-out'idest“ keeldumist. Rohkem sofistikeeritud ülemkeskkihi ameeriklane võib aga selles mõnikord haista sallimatuse, fanatismi, kultuurivaesuse ja „Babbittismi“ hõngu.

Eestlaste (ja ka lätlaste-leedulaste) poolt nii väga hinnatud iseloomomadused on muidugi head, kuid nende liiga sihtruul, liiga pealekäival ja liiga ülitõsisel rõhutamisel võidaks unustada, et on veel ka teisi inimliku tubliduse omadusi ja komponente. Tuleks mõnda, et väikekodanliku korralikkuse ainuülistamisest kõrvalehoiduv inimene ei tarvitse veel „pätt“, „hipi“ ega „kommu“ olla — ja et ka intellektuaalsete huvidega inimeste üle ei saa kohut mõista ainult nende juukse- ja murulõike alusel. Peaksime pigemini tunnistama, et nendegi hulgas on tublide võimetega „kultuurikandjaid“ — ainult et mõnel neist on väikekodanlikust orbiidist kaugemale ulatuvaid huvisid, ja et neil võib olla teistsuguseid kriteeriume iseenda ja oma ligimeste hindamiseks kui meil.

Poleks midagi imestada, kui P.-Ameerika ja Lääne-Euroopa haritlaskonna see osa tunneb meie kivistunud seisukohtadest ainult piinlikkust. Samuti võivad need ringkonnad tunda piinlikkust ka meie liig sageli stereotüüpsel ettekujutusel põhjenevate väljenduste ja hoiaku üle lõuna-ameeriklaste, mustade ja „kolmanda maailma“ rahvaste kohta.

Nii et on aeg väliseesti „vabadusvõitlust“ vabastada tõusikluse ja sotsiaalse *ressentiment*'i ballastist.

11. okt. esitas Tartu „Vanemuise“ näitejuht E. Hermaküla (s. 1941) Torontos V. Vahingu monodraama Mees, kes ei mahu kivile Jaan Oksast (1884–1918). Pärast seda etendust (sammal reisil oli neid ette nähtud ka Vancouveris, San Franciscos, Los Angelesis, Chicagos, Detroitis ja New Yorgis) vastas esineja AK küsimustele järgnevat.

Kuidas sündis näidend Jaan Oksast?

Miks ta kirjutati ja kuidas, seda ma ei tea. Minu roll hakkab sellest kohast päälle, kus Vahingul oli näidend valmis ja ta mulle seda ükskord näitas. Ma lugesin selle teksti ja leidsin, et väga hea tekst. Siis läks veel mõningane aeg mööda ja siis me püüdsime seal ühiste jõududega – tähendab sinna kuulus ka Vahing ja Tepandi ja pärastpoole ka Jüri Arrak, kes pildid maalis – et seda lavale tuua, nii hästi-halvasti kui me oskasime. Ja siis ükskord ta jõudis nii kaugele, et me tõime ta välja.

Sellest on vist juba aastat neli mööda läinud?

Jah, see oli 1975. aasta detsembris „Vanemuises“. Me mängisime teda väikeses saalis, nn. ovaalsaalis; sinna läks vist üks viiskümmend pealtvaatajat. Mängisime teda korda kümme – tähendab, see variant, mis me seal mängisime alguses, erines tunduvalt sellest, mis siin oli: ka teksti oli rohkem ja lavastust ikka vähem, alates valgusest ja muusikast ja piltidest jne jne. Siis kuskil, umbes 10.–12. korra peal, ei olnud ma kuidagi sellega rahul – ma pole kunagi selle mängimisega rahul olnud ja ma olen veendunud, et ma ei ole selle teksti suuri rikkusi või sellist, mis mulle esimest korda lugedes tundus (ja see esimene mulje on alati näitlejale vast kõige olulisem!) – ma ei ole seda kätte saanud ja ma ei usu, et ma seda kätte saangi. Siis proovisime veel mitmesuguseid variante, küll Vahinguga koos mängida ja kõiki võimalikke katsetusi siia ja sinna, aga see turne ära ei läinud, et ei oska ja ei suuda seda teksti adekvaatselt lavaliste vahenditega edasi anda – ja siis me jätsime katki.

Nii et asi jäigi esimese tosina korraga?

Jah, need olid ühte moodi, aga siis, nagu ma ütlesin, sai veel koos Vahinguga mängitud – see oli ka publikuga – ja siis me jätsime katki.

Kuidas siis tuli idee just seda tükki reisil mängida?

Idee seisab selles, et ülimalt loomulik on pakkuda siin eestlastele midagi originaalset eesti näiteloomingust-dramaturgiast, ja teine pool käib siis sellest, et see peab seostuma selle isikuga, kes parajasti reisib – ja minul kahjuks muud originaalset materjali minu kavas, mida ma üksinda oleks suutnud esitada, ei olnud. Noh, sellegipoolest ma arvan, et see tekst on seda väärt, et teda esitada, kuigi ma eelpoolöeldut arvestades ei ole suutnud sellest kõike välja võtta või kätte saada.

Kas sellel tükil on eesti repertuaaris eriline koht?

Jah, väga võimalik. Ehkki ma ei ole siiamani selgeks saanud, kas ta on hea näidend või ei ole – tähendab, kui kirjandusteos on ta hea, aga kas ta lavateosena on hea või ei ole, seda ma ausalt öeldes siiamani ei tea. Võibolla tuleb keegi mees ja teeb selle ära, võibolla siis saab natuke selgemaks seda asja.

MAHAVAIGITUD MASING

Vello
Salo

1975.a. Metsaülikooli avaloengu pealkirjaks valis Ilmar Mikiver *Mahasalatud Laaban*. Uku Masingu puhul ei *salga* keegi, et tegemist on tähelepanuväärse ja ainulaadse luuletajaga. Seda kummalisem, et tema ümber on valitsetud vaikus peaaegu esmikkogust *Neemed vihmade lahte* (1935) peale. Isegi nüüd, luuletaja 70. sünnipäeva puhul, ei näi kuskil olevat ilmunud artiklitki, mis annaks ülevaate suure töömehe Uku Masingu elutööst. Katsugem siis käesolevas esiteks saada ülevaade sellest, mis tehtud – midagi *Eesti kirjanduse biograafilises leksikonis* ilmumata jäänud artikli taolist – ja siis vaadelda veidi ka selle kummalise mahavaikimise põhjusti.

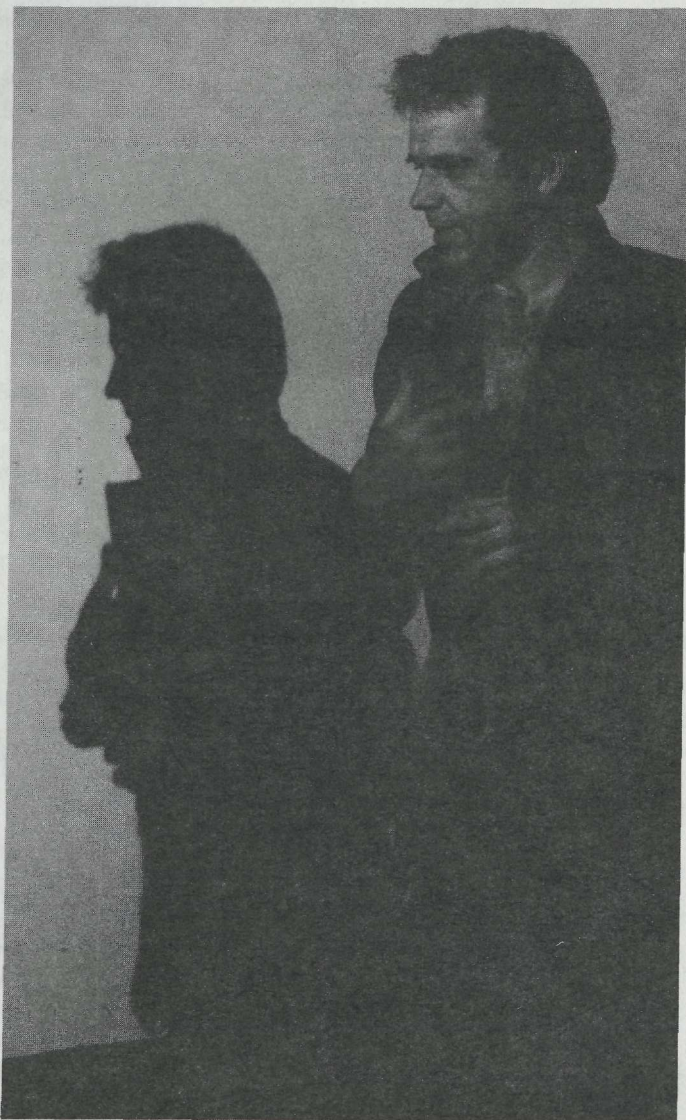
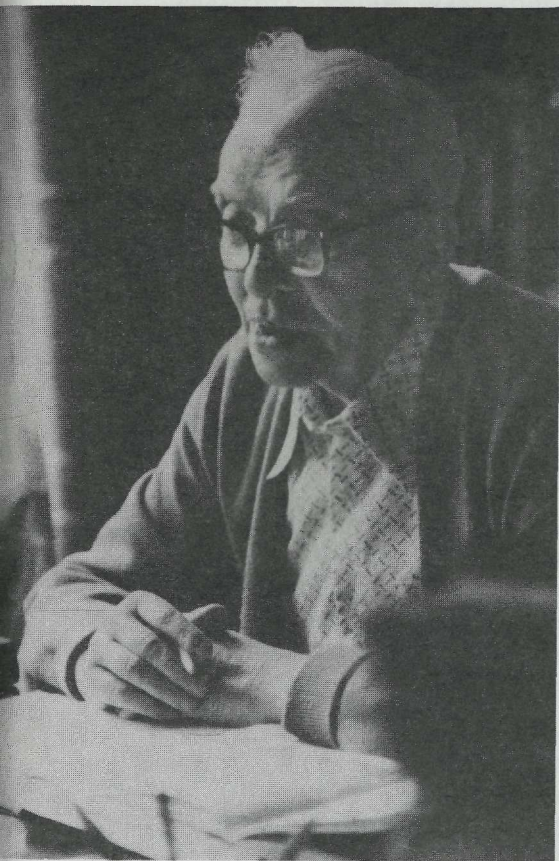
Eesti nõukogude entsüklopeedia teab temast niipalju:

Masing, Uku (a-ni 1937 Hugo-Albert) (11. VIII 1909 Raikküla v.), eesti luuletaja ja usundiloolane. Lõpetas

* Autori mugandus MÜ 79 loengust.

Uku Masing 70. sünnipäeval

*Evald Hermaküla –
Jaan Oksana Torontos
ja „eraelus“*

1930 Tartu ülikooli usuteaduskonna, oli 1933 - 40 seals. õppejõud. Töid semitoloogia ja fennougristika alalt, tõlkeid idamaade ja antiikkirjandusest; avaldanud ekspressionistlikku luulet. T.: „Neemed vihmade lahte” (1935)

Olen ENE-ga nõus selles, et Masingu on meile tähtis enne-
kõike luuletajana. Kuid ENE vaikib siin maha luulekogu
Džunglilaulud (algupärane pealkiri *Džunglilinnud*; Stock-
holm 1965), samuti ei kuule me ENE lisakõites enam mida-
gi Masingu uutest luuleraamatutest: *Udu Toonela jõelt* ja
Piiridele pyydes (mõlemad ilmunud Roomas 1974). Nii et
teatmeteoses leiduva ühe asemel neli luuleteost, kusjuu-
res tuleb mainida ka esmikkogu uustrükki luuletaja 50.
sünnipäevaks, sissejuhatava esseega Ivar Ivaskilt.

Kolme luuleraamatu ilmumine väljaspool kodumaad on ilm-
selt tekitanud eksiarvamusi. „Masing ... on pidanud aval-
dama oma luuletuskogusid läänes,” arvab AR[vo Mä]GI (*EPL*
25.8.79:2). See ei kehti vähemalt 1974.a. ilmunud kahe
raamatu kohta: need kirjastas autorilt luba küsimata
käesolevate ridade kirjutaja. Mõeldud olid need üllatu-
sena poeedile tema 65. sünnipäevaks, järelikult ei ole
käsikirjad ka tema poolt kontrollitud.

Peale raamatute on aga Masingu luuletusi ilmunud ka üksi-
kult: *Lõhkudes oma palvevaipa* (*Mana* 3/1959:149); kuus
luuletust (kusjuures *Pyydes end mõelda Swiftiks* on segi
ajanud kaks eri luuletust: *Tulimuld* 1965:133-135 ja 1968:
206j); üheksa luuletust (neist kaks enne seda *Tulimullas*:
Orientalistikakabineti I aastakollokviumi materjalid.
Tartu R. Ülikool 1968:7-14); kuus luuletust (*Looming*
1969:1154-1157).

Võimalik, et meie nimestik pole täielik; teadaolevalt po-
le aga kuskil niigi täielikku ilmud. Nimeliselt on välis-
eestlastele teadmata-tundmata üle kümnetuhandelise tiraa-
žiga *Loomingus* Masingu 60. sünnipäeva tähistamiseks ilmu-
nud luuletused ja artikkel A[ugust] S[anga] sulest (vrd.
VES 19.7.79:4, *EPL* 4.8.:5, *VE* 13.9.:8, *Teataja* 29.9:6).

Masingu kui luuletaja tähtsust tõstavad tema luuletõlked.
Neid on nii palju, et piirdume siinkohal häda sunnil vaid
ühe autoriga: Tagore. Näib, et 30. aastate lõpul oli Ma-

sing laiemates ringkondades hinnatud peamiselt Tagore tõlkijana-tutvustajana meil. Kuid ka pärast sõda on neid tõlkeid (osalt revideeritud kujul) trükitud: *Laulupalvelus. Gitandzhali* (Toronto 1953, Tallinn 1976), *Aednik* (Toronto 1956, Tallinn 1974), *Puuviljapõim* (Rooma 1977).

Uku Masingu tegevus ei piirdu aga sootukski luuletamisega. Mahult palju suurem on tema õpetlaslik toodang – seegi nii ulatuslik, et ajab ülevaate otsijale lausa hirmu peale: kust praeguses olukorras kõiki neid raamatuid-artikleid kokku saada? Ja kuhu liigitada niisugune asi nagu „Looduse“ *Suur Piibel*? See nõudis nii tõlkija kui ka usuteadlase ja luuletaja täit panust Masingult, kelle õlgadel lasus peavastutus selle väljaande eest (Veski redigeeris ainult keele poolest, praost Põllu nimi figureerib täiesti teeneteta kahe eelmise kõrval).

Tuleb eraldi rõhutada, et Masingu kui usuteadlase tegevus koos eriala-artiklite publitseerimisega on jätkunud tänapäevani. Ta oli (ajavahemikul 1940 – 1979 *ainsa*) *Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kiriku aastaraamatu* tegevtoimetaja ning avaldas selles teoses kaks uurimust (1956). Temalt on ilmunud artikleid ka välismaa ajakirjades.

Kui *ENE* seitsmerealine artikkel mainibki töid fennougriatika ja semitoloogia alalt, ei ole sinna mahtunud, et „folkloristikaga olete samuti tegelnud aastakümneid“ (*Sirp ja Vasar* 10.8.79:11). Selle sünnipäeva-artikli allpealkiri iseloomustab: „folkloori-uuriija, tõlkija, luuletaja“. See on igatahes ka ainuke, mis me tema luuletajategevusest juubeliartiklis kuuleme...

Asetagem nüüd küsimus: kuidas tuleb, et see vaimuhiiglane sadadesse numbritesse ulatuva bibliograafiaga nii mitmelt alalt, kellele mujal oleks pühendet nii mõnigi *Festschrift*, on meil lihtsalt maha vaigitud? Kas ei jäänud Kotkajärve Metsaülikool ainsaks kohaks, kus k.a. augustis tähistati avalikult-pidulikult Uku Masingu sünnipäeva?

Kuidas on see vaikus seletatav? Ants Oras arvab nii:

Too oli meie kirjanduse intensiivse professionaalistumise aeg. Endised amatöörid olid endile hankind kindla ametliku staashi. Eesti Kirjanike Liit seisis üpris kutse-

ja organisatsiooniteadlikes kätes, kes ei annud palju ruumi outsider'eile. Vanadel olijatel – nagu boheemitsev-laiutaval-turtsakal August Alle'l – oli voli end Liidu häälkandjas „Loomingus“ avaldada mil moel tahes, kuid uustulnukad pidid käituma „visakalt“, s.o. kohanema Liidu kitsakese siseringi vaimule, millel ei puudunud kildkondlik ilme. Noorte revolutsioonidele vaatasid endised mässutõstjad vägagi kõõrdi, uusi tormtunglejaid ei soovit näha – tõelisi müstikuid, kelledele tollal pastorlikkuseks tembeldet usk oli eluasjaks, veel hoopis vähem. Sellesse ringkonda Masing – noor, luuletajana senini tundmatu, vaimulaadilt midagi täiesti uut – ei saand kuidagi kuuluda. Kirjanike Liidu ukseid jäidki tal-
le minu teada suletuiks, ega ole mul meeles, et ta kunagi oleks „Loomingus“ avaldand ainsatki rida värssse või proosat.

Mitte et ei oleks hämaralt aimat tema eriomaduste tähenduslikkust. Ühe omapäraseima juhuna meenub lühike kokkupuude pärastise punase kirjandusliidri ning igas suhtes läbini materialisti August Jakobsoniga. Kokoko kohvikus mõttlikult istudes ümistas Jakobson minu kuuldes omaette „Pimedus ei võta vastu valgust“ suurepäraseid algridu: „Turmaliinist uste taga moonimaitse suul Jumal vaikselt magab...“ Miski neis värssides oli puudutanud „Tuhkru hobuse“ autori piiblikujutelmadele mitte täiesti võõrast meelt. Ta tunnistas pool-kõhklevalt, et raamat ei jätnud teda ükskõikseks. Kuid tõelisi pooldajaid Masingule Jakobsoni-suunalistest meestest muidugi ei saand, ning just neil oli tol ajal Kirjanike Liidu asjaajamises enamvähem otsustav mõju, millele „Loomingu“ toimetaja Semper kuulekalt alistus.

Arvustusi ei mäleta selle nii estetismist kui „elulähe-
dusest“ täiesti põikuva poemi kohta olevat palju ilmu-
nud. Ise kirjutasin neid vist kaks, ühe „Loomingule“,
teise kas „Päevalehele“ või „Postimehele“. Kindlasti
võttis sõna ka „Eesti Kirjandus“. Kuid üldiselt vaibus
Uku Masingu hääl kajata kõrbe.

Samas võtab Oras kokku ka järgmised 30 aastat:

Ainsad värssid, mis Masingult hiljem ilmusid, olid vist
küll esimesel punasel aastal mitmes kirjanduslikus aja-

kirjas varjunime all avaldet tõlkevärsid. Teoloogina koha kaotand adjunktprofessor elatas end Nõukogude rahvaste luule eestindamisega. Need olid noid väheseid tolleaegseid riiklikul tellimisel tehtud luuletõlkeid, mil oli tõelist kvaliteeti.

Sellega lõpebki Uku Masingu luuletajakarjäär, niivõrd kui see on ulatund avalikkusse. Pääle üheainsa väga noorelt kirjutet teose ei midagi enam. (Mana 1959:208j)

Need *Neemede* uustrüki puhul kirjapandud sõnad kehtivad tegelikult ajavahemikust 1935 - 1965 - kolmkümmend aastat. Ja seda nii kodumaal kui väljas, sest vaikus Masingu ümber ei piirdu kaugeltki mitte ainult nõukogude ajaga, nagu väidetakse väliseesti ajakirjanduses praegu (ülemal tsiteerit väliseesti lehtedes).

Eriti paneb hämmastama vaikus väliseesti ajakirjanduses. Ei *Džunglilaulude* ega kahe 1974.a. ilmud luuleraamatu puhul ei toonud arvustust ei *Mana* ega *Tulimuld*. Küll tegi seda Ivar Ivask (*Books Abroad* 1966:495j ja 1975:814j). Kurb kurioosum: ingliskeelse ajakirja lugejad teavad meie suurluuletajast rohkem kui tema oma rahvusest kirjanduspublik... Ivask on muide kõige rohkem Masingust kirjutanud: peale juba mainitu (sissejuhatav esse 1959. a. uustrükile ja arvustused) annab ta Masingu isikust ja loomingust ingliskeelse ülevaate koguteoses *Estonian Poetry And Language* (lk. 292 - 298). Ivask leidis, et 1974.a. ilmud kaks luuleraamatut on „two of the most demanding collections published in Estonian for quite a while“ ja „a major event in Estonian poetry“. Samas lisab ta: „At the same time Masing may well turn out to be the most original thinker Estonia has produced.“

Luuletaja 60. sünnipäeval tuli August Sang välja ... süüdistusega Masingu aadressil:

Võiks ütelda, et Masingu luule varjujäämise üheks põhjuseks on ka autor ise. Kes koputab, sellele tehakse lahti, ütleb kirjasõna. Kirjanduses nagu muudelgi elualadel ei määra edu ja populaarsust mitte ükski anne, vaid ka see visadus, millega autor ennast meelde tuletab. Viimase suhtes pole aga Masingul millegagi hoobelda.

Sealsamas (*Looming* 1969:1275j) küsib ta aga ka:

Masingu kuuekümmendaks sünnipäevaks pole meil lugejale pakkuda muud kui näputäis luuletusi käesolevas „Loomingus“. Kas on liiga elukaugelt loota, et me kümne aasta pärast, poeedi järgmisel ümmargusel tähtpäeval, võime tema luulet lugeda juba esinduslikumas esituses?

Ilmselt oli. Ilmselt peab Kalju Lepik oma nimestikku eesti kirjandusloo skandaalidest (vt. *AK* 3/79:11) täien-dama Uku Masingu mahavaikimisega — nii *EKBL*-is kui mu-jal. Põhjused jäägu kirjandusloolaste avastada-imestada. Nende uurida jäägu ka see, kuidas võidi avaldada arva-mist, et Masingu värssid olevat „basically alien to Estonian thought“ (Arvo Mägi, *Estonian Literature*, Stock-holm 1968:54), et „tema kirevat pildistikku ei ole vä-hemerudeeritud lugejal kerge jälgida“ (Sang, tsiteerit artiklis; siin puudub tähtis sõnake *alati*, sest Masingul on ka väga lihtsaid luuletusi), või et teada „ei armasta-ta kodumaal ega ka paguluses“ (*VE* 11.9.79:7). Kui ometi Eduard Tubin ja Kaljo Raid on loonud laule Masingu sõna-dele, aga ka Toronto noored — rääkimata sellest, et Priit Pedajas vaimustab kodumaal paljusid oma Masingu-laulude-ga. Nii et Masing on kindlasti *armastatud* autor kodumaal ja väljas. Küllap ka sellepärast, et paneb mõtlema.

Teatud mõttes võib küll rääkida *Ühest varjujäänud luule-tajast* (nii kõlas Sanga kirjutise pealkiri), sest „enda meeldetuletamine“ pole Masingu iseloomujooni. Kuid küsi-mus seisab selles, kas *meie* ta varju *jätame* või püüame tema tööd maha vaikida. Seda on aga nii palju, et siis hakkavad kivid kisendama.

TUHKSÕREDA TAEVA ALL

15

Uku Masingu sõnad valinud ja Tom Paxton'i viisile mugandanud Mall Peek 1966

TUHK-SÕRE-DA TAE-VA ALL TÜDI-NEV RIIT SAJAB LUND SAJAB LUND MU

Ref: SEL-JALE LII-MUB HALL VAIGU-NE PIIT SAJAB UND SAJAB UND

KUI MA SAAK-SIN UU-EKS TÄ-HEKS AH KUI KER-GELT E-LU LÄ-HEKS

MIS SIIS TULEB EAL EI TAI-PA SÕL-MIN TAE-VA PAL-VE VAI-PA

AH, OODATA TAEVAS MIL TÕRISEB KÕU
KAJAB TUND, KAJAB TUND
MIL ÕITSEMA PAHVATAB RAAGUDEST ÕU
KAJAB SUND, KAJAB SUND

KUID SILMISSE SULAV JA TASANEV TUUL
AJAB UND, AJAB UND
ET TUKKUDA SURRESKI VÄSINU SUUL
AJAB LUND, AJAB LUND

Ilmar
Mikiver

Stalini surmale järgnend poolteist aastakümnet kujutab omaette perioodi Kodu-Eesti proosas: see on nn. kuuekümnendate aastate 'poiste' sisse- ja võidulepääsu ajastu. 'Kuuekümnendlased' olid tõepoolest ülekaalukalt meessoost: Arvo Valton, Raimond Kaugver, Enn Vetemaa, Mats Traat, Lennart Meri, Mati Unt jt., kuigi ka naisliinis toimus huvitavaid proosadebüüte nagu Lilli Promet ja Aimée Beekman. (Vahemärkus: 'seitsmekümnendlaste' hulgas seevastu on jälle naistel ülekaal!) Sel perioodil kaob kodueesti kirjandusest peaaegu täiesti 'juunikommunistide' pidurdav mõju. 'Sõjakommunistidest' säilitavad küll mitmed (Paul Kuusberg, Villem Gross) ametlikult eelis-positsiooni, kuid kirjanduse tooni ja moraali määravad kuuekümnendlased. 'Vahtkonnavahetus' on ligi sajaprotsendiline.

Välis-Eestis sellist murrangut ei toimu. Viiekümnendi lõpul ja kuuekümnendail aastail jõuavad oma loomejõu haritipule just mitmed kolmekümnendail aastail kodumaal debüteerinud prosaistid — Karl Ristikivi, Valev Uibopuu, Gert Helbemäe — koos mõne 'vanameistriga' nagu August Mälk — kes määravad ka jutukirjanduse põhilaadi. Perioodi kestel debüteerivad prosaistid nagu Raimond Kolk, Ilmar Jaks, Helga Nõu, Elin Toona või Aarand Roos kahtlemata laiendavad väliseesti proosa siru-ulatust nii stiililt kui ainevallalt, kuid mingit vahtkonnavahetust nad toime ei pane. Väliseesti proosa põhižanriteks jäävad nagu ennegi pikk (vahel mitme-osaline) romaan ja samuti soliidse pikkusega novell. Kodu-Eestis seevastu hakkab üha rohkem levima lühiromaan ja kirjanduslik laast, osalt vist ka kirjandusvälistel põhjustel, milles paberipuudus ja tsensor võivad oma osa etendada.

Alustagem väliseesti proosaga, mille järjepidevus, see on seosed eelnevaga on ilmsemad kui kodueesti proosal. Aja järgu künnisel seisab uus kirjanduslik debatt. Nagu aastakümme varem murti piike luule üle, eriti sürrealismi poolt ja vastu, plahvatab nüüd järsku leegitsema proosa- ja kriitikakonflikt — noore literaadi Ivo Iliste algatusel. Märtsis 1957 lansseerib ta *Teataja* veergudel frontaalrännaku väliseesti kirjanduse ja eriti arvustajate pihta. Üht-aegu annab ta ka väärtustuse seni-ilmunule.

Iliste sajatab kriitikuid, kes kalduvad pai tegema igale trükist tulnud tootele ning väidab, et aastakümne toodangust jääb sõelale vaevalt pool tosinat teost. Need oleksid esmajoones Ristikivi *Hingede õõ* 1953, Kolgi *Küla põleb ka-*

hest otsast 1955, Visnapuu Päike ja jõgi 1951, Talve Maja lumes 1952 ja Kalmuse Prohvet 1950.

Iliste sõel osutus natuke liig tihedakski: ta jätab kahe silma vahele tõiga, et seks ajaks olid ka Mälgult, Uibo-puult ja Helbemäelt ilmunud nende psühholoogilise laadi šedöövrid ... ning et Kalmus ja Kangro jätkasid oma panoraam-romaane, mis on kahtlemata samuti jätnud märgi meie kirjanduslukku. Võiks ütelda, et aastaks 1957 oli Välis-Eestis ilmud vähemalt tosin uudset, teedrajavat romaani — saavutus, mida Kodu-Eesti proosal pole tollal ette näidata.

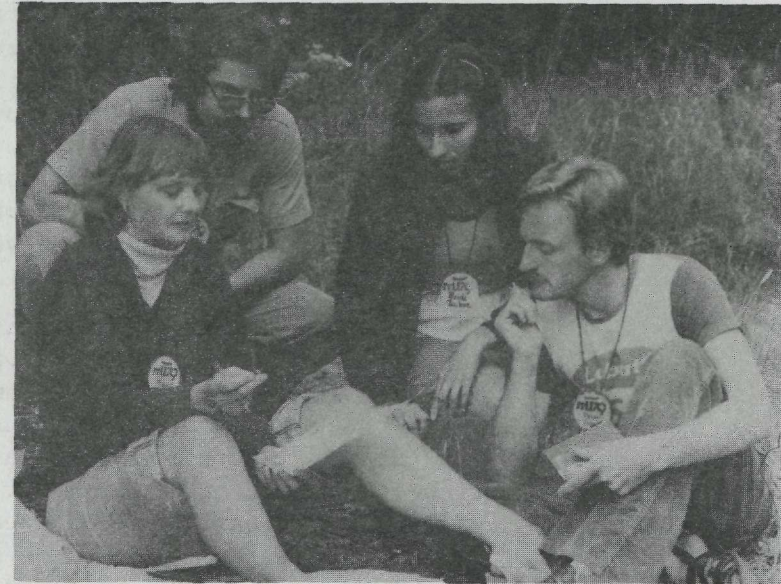
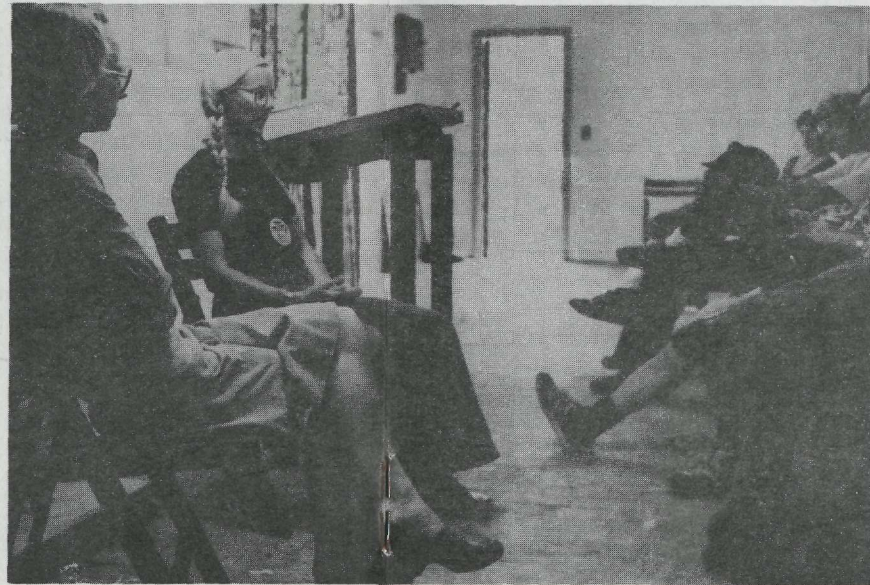
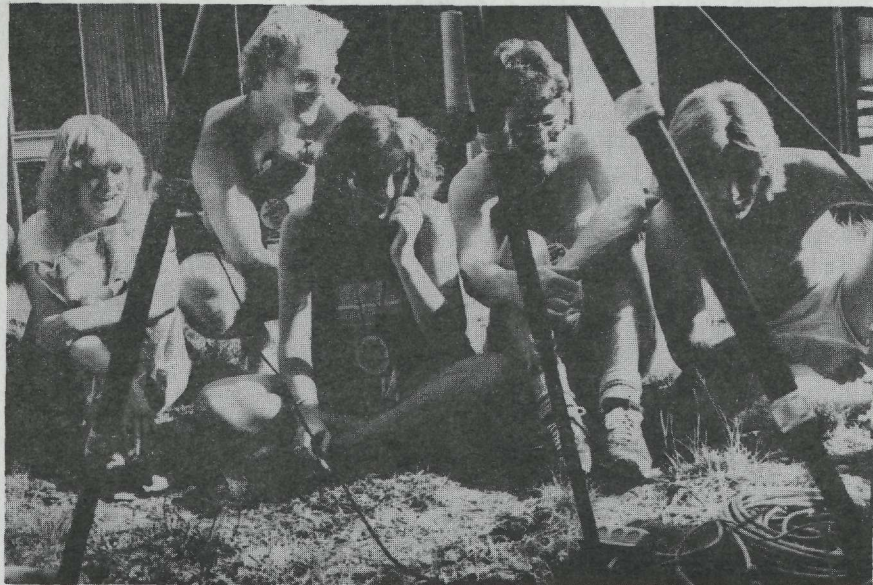
Oleme juba varem märkinud, et mitmed väliseesti kirjanikud suutsid ruttu ületada sõja-aastate trauma ega libastund ka nostalgilistesse *es war einmal*-idüllidesse. Nemad püüdsid kristalliseerida lähimineviku kogemusi karakterkujudesse (Krusten, Helbemäe) või filosoofilisse mudelisse (Talve Maja lumes). Nüüd see taotlus laieneb teadvuse materjalilt ka alateadvuslikule — loodavad mudelid kujunevad psühholoogilisteks süvaloodimisteks, lähenevad allegooriale.

Selle laadi neljast tähtteosest — Uibopuu *Neli tuld* 1951, Mälgu *Tee kaevule* I 1952, II 1953, Ristikivi *Hingede öö* 1953 ja Helbemäe *Õekesed* 1955 — tervelt kolm valivad oma mudeliks suletud ruumi... ja neljas (*Tee kaevule*) kirjeldab suletud ruumist väljamurdnud ekslemisi. Selles peab olema midagi iseloomulikku ajastule ja meile selles! Meenub Jean-Paul Sartre'i suletud ruum (*Huis clos* 1944), milles inimesed on määratud kas üksteist mõistma või mõistmata jäämisel terroriseerima. Seda on võrreldud põrguga. Ka meie kirjanike fastsineeris küsimus: olles saatusest määratud enklaavi — on's põrgu kõik, mis on jäänud? Või on veel alternatiive?

(Järgneb)

M Ü 79
(lk. 18j)

Karjapasumat demonstreerib Toomas Soots (tagaplaanil Juta Silmberg); huviringis istuvad Erik Tanner ja Vivian Tein; Portlandi poisid, kes võtsid endale nimeks Festung Estland, täies tegevuses; Mirjam Jaanivald ja Mari Siim jutustavad Metroo - kogemusi; video-grupp hindab oma töö tulemusi (Vivian Tein, Lembit Tork, Annaliisa Luik, Märt Liinve, Mark Olo); Maarit Poomi eesti keele grupp (Toomas Merilo, Heidi Laikve, Peeter Sark).

Enn
Nõu

Metroo teine raamat. Toimetanud Enno Klaar, Jaak Maandi, Anne Reinson, Jaan Seim ja Jüri Seim.
Stockholm 1979. 198 lk., br. rkr. 45 / U\$ 11 / C\$ 12.50

Koguteoste arvustamine on raske ettevõtte. Nii ka seekord. Metroo teine raamat on kahtlemata teretulnud vaheldus meie vaheti igavaks kippuval raamatulaual. Kahjuks ei ole seekord offsettehnik (või vilets kirjutusmasin?) mitte teinud oma parimat ja nõrgalt trükitud teksti on pingutav lugeda. Ka oleks soovitav et natuke suuremad tähed oleksid. Võib-olla leidub ka pensionäre, kes oleksid raamatust huvitatud.

Vastukaaluks meelitab sisu ühe sõõmuga läbi lugema. Artiklite vahelduv kvaliteet on paratamatu selliste teoste toimetamisel. Mati Palgi šaržid rikastavad teost ja nende sõnum on selge. Jaak Kruusmäe fotode karikatuurselt samuti selge sõnum paljastab autoreid kuni hingepõhjani.

Raamatu saatest selgub sihiasetus: *Meie ühiskondliku arutluse senistest raamidest väljaspoole viimine* ja peateema: *Määravaid tegureid eesti rahva kujunemisel*. Kokkuvõttes ei saa küll nõustuda, et oleks nende kaante vahel sihiasetuse ja peateemani täielikult välja jõutud, küll aga sinnapoole püütud. Vahelduvate tulemustega. Kogumikus on püütud loenguist ära tuua eriti niisuguseid, mis tekitasid põhjalikumat arutlust, nagu saates väidetakse. Kahjuks ei ole raamatus neid arutlusi edasi antud. Ometi pakuvad tihtipeale just need veel rohkem kui põhiloengud ise. Teinekord võiks rohkem lindistajat kasutada.

Nüüd üksikasjalikumalt iga kaastöö kohta. Jaan Seimi - Juhhan Viidingu *Kui lapsena televisioonis* nootidega äratoomine väärrib edaspidi järgitegemist. Hain Rebas püüab sissejuhatuses (*Määravaid tegureid eesti rahva kujunemisel*) niivõrd suurejoonelise ja laia ajaloolise raamistikku loengutele anda, et ükski ei saaks jääda väljaspoole. Tundub nagu oleksid loengud enne kokku korjatud ja siis sobiv raamkava juurde otsitud. Süstematiseerimine on hea, kuigi sama sissejuhatuse arutluses oleks rohkem süsteemi soovinud ja killud on antud liiga kontsentreeritult.

Walter Rand pakub hea teoreetilisel analüüsiva ülevaate loomingulise protsessi kasutamisest kultuurilise ident- suse alusel eestluse säilitamiseks (*Mõtteid eestluse säilimisest ja säilitamisest globaalse süsteemina*). Sel- les loogilises kirjutises puuduvad küll konkreetset praktilised näited eestlaste elust ja tegevusest, aga lähenemisviis meie probleemile on niivõrd huvitav, kaa- sakiskuv, ettepoole vaatav ja teistsugune, et võib luge- da üheks selle kogumiku parimaks tööks.

Tõnu Parmingu *Eros ja Esto* on juba ajaleheveergudel kõmu osaliseks saanud. See on kahtlemata raamatu kõige meelde- jäävam artikkel. Mitte kirjandusajalooline, nagu aja- lehtedest võis mulje jääda, vaid sotsioloogiline lähene- mine meie füüsilise üleelamise küsimusele, näiteid kir- jandusest ära kasutades selle peegeldamisel. See näide- terikkus teeb küsimuse arutelu elavaks ja kergemini aru- saadavaks. Parming on loogiline, teaduslikkust taotlev ja sealsamas huumoriga. See muidugi ei tähenda, et ta terve eesti ilukirjanduse oleks läbi lugenud. Seda pole tarviski. Lisatud Tõnu Altosaare - Peeter Sepa karika- tuuridel puudub kahjuks ikka veel läbilöögijõud ja nad jäävad sellepärast kindlasti ka edaspidi paljudele aru- saamatuteks.

Alur Reinans mängib arvudega, andes olulise katse tõele numbrite abil läheneda (*Eestlaskond Rootsis - mõned ar- vud*). Esitus on natuke kuiv ja kontsentreeritud. Helena Kiviloog vaatab tulevikku ja annab ühe selle koguteose väheseid positiivseid katseid tulevikuteid otsida (*Mis- sugusteks eestlasteks tahame kasvatada oma kolmandat sugupõlve?*). Natuke kompaktselt esitatud ja ilma prakti- lise näideteta eestlaste elust, milliseid oleks aga hädasti tarvis.

Tõnu Parming tuleb väsimatult tagasi puhtajaloolise ana- lüüsiga (*Kompartei ja eestlased*), mis on puhas eelarva- mustest. Ta arutab pluralistlikku riiki ja rahva mõiste eraldamist riigi mõistest. Võibolla oleks väiksema arvu protsentidega ka läbi saanud. Oma järgmises artiklis (*Vabariigi juhtkond riigikriisi vahendajana*) annab ta

sellevastu oma kõige nõrgema panuse selles raamatus. Töö on poleemiline, vaieldav, suurel määral sõnadega mängimine või juuksekarva lõhkiajamine, õhukesele allikmaterjalile toetuv, hüpoteetiline mingisuguse ebamäärase sõjameheau tagant-järele otsimine. Selles oleks artiklis või etteheitetöös puuduvad otsesed peaosaliste seisukohavõttud antud küsimuses. Loomulikkudel põhjustel. Siin arendab Parming natuke vaidlust vaidluse enese pärast, sest ajalooline tõde ei ole nii lihtne kui Parming seda soovib. Muuseas on olemas paralleel sellele arutlusele August Otsa teise raamatu käsikirjas.

Raimond Kolk jutustab kokkuvõtlikult soomepoistest (*Soomepoiste liikumine*). Sobiv nendele, kes paksu raamatut selle kohta ei viitsi läbi lugeda. Ülevaateartikkel on ilma erilise analüüsita ja suhteliselt vaba poliitilisest eelarvamustest, kuigi mõne üksikasjaga ei saa kuidagi leppida, nagu et küüditamise eesmärk 1941 oli profülaktiline potentsiaalsete sakslastega koostöötajate elimineerimine. Me teame, et eesmärk oli palju laiahaardelisem ühiskonna juhtiva kihi kõrvaldamiseks.

Otto Tiefi *Läkitus Eestist* on huvitav kui dokumentatsioon, kuigi tundub rohkem olevat kildmõttekäik mõnest kirjast kui mingisugune manifest. Läbi paistab teatud resigneeruvalt leplik allaandmine.

Aleksander Loit oleks võinud üldiselt rakendatava marksistliku ajalooteooria asemel vähemalt pakkuda selle konkreetset rakendust Eesti osas (*Rahvas ja rahvus kui ajaloolised kategooriad*). Pealekleebitud näide eestlaste jaoks tundub rohkem normitaitmine. Artikkel on liiga kompaktne. Loitilt kui andekalt ajaloolaselt on õigus palju rohkem nõuda. Isiklikult on mul raske aru saada, kuidas ideoloogiliselt määratud teooriatega üldse saab ajalugu objektiivselt uurida. Nagu Loit ise kunagi väitis, tuleks ajalugu uurida kui täppisteadust faktide varal. Sellisel juhul peaks ideoloogilist sõltuvust võimalikult palju vältima, et mitte riskida sundi ajalugu ideoloogiale sobivaks kohandada.

Vello Salo sorteerib rahvusküsimusi usu valdkonnas (*Ideoloogia ja organisatsioon*) küll natuke hüplikult, aga tänuväärselt näidetega illustreeritult.

Raimond Kolk püüab lühidalt ja ülevaatlikult veel kirjanduslugu puudutada (*Eesti kirjanduse ühiskondlikust rollist*), teatud määral seotuna iseenda maailmavaatest. Väide, nagu ei oleks maapaos mitte suudetud lugejate ootustele vastava aususe ja avameelsusega Eesti lähemat minevikku ja üldse kaasaja dramaatilisust käsitleda, on vaieldav ja võib-olla isegi vale. Võib-olla on artiklit mõjutanud ka maapaokirjaniku väsimus ja tüdimus.

Juta Virkmaa-Juksi ettekanne eesti rahvarõivastest (*Eesti rahvarõivad*) on jälle selline küllalt lühike, parasjagu detailne ja illustreeritud ülevaade sellele, kes kiiresti tahab asjast aimu saada.

Anne Reinsoni, Leena ja Jüri Männiku „Minitroo“ mõtisklused on selle kogumiku kolmandaks positiivseks tulevikupüüdeks, ära seletades laste osavõttu ja motiveerides edaspidist. Natuke jääb siiski mulje, et enne võeti lapsed kaasa, kuna neid polnud kuhugile jätta ja siis loodi teooria juurde. Teretulnud küsitlus vajaks laiendamist ja edaspidist rakendamist. Ka näiteks Kotkajärve Metsa-ülikoolis.

Raimond Kolk lõpetab selle raamatu leheküljed suveräänselt ja poeetiliselt edasi andes seda, mis tõesti juhtus, oli ja mida tunti (*Mõtteid Metroost Gotlandil – tagant järgi*). Kolk on ikka kõige parem siis, kui ta esineb kirjanikuna.

Metroo raamat on väärt osta, lugeda ja pärast riiulile käsiraamatuks jätta.

KOGUJA II pühendatud

*Edgar E.
Aavik* Mõnigi papi ja mammi on sügavasti mures, et mis saab tema võsukesest, kui jääb üksi metsa — lahku oma sõpradest ja juhtidest. Tõepoolest, see on täbar lugu küll, kuid mitte eesti omaaegsele karjapoisile. Rääkimata skaudist.

Meenub kaasmaalaste poolt räägituna, kui 1960 viibisin esmakordselt USA-s, et ajalehtedes on küllalt lugusid, kus noor jänki, kel auto on üksildasel teel rikki läinud, siis eksib ja sureb 50 meetrit teest eemal metsas. Olles eemal supermarketi kalkunipraest ja jäätisest ei aita ka rahakott ning tšekiraamat ja paratamatult jookseb elulõng lõpule...

Metsas olles, kus on säilumise ja eluhoidmise võimalusi rikkalikumalt, sealt algabki esimene samm LOOVA (creative) ENDA-ABI leidmiseks ja rakendamiseks. Mõnigi lausub siin: mis ma metsast vahin, kõik ju tuttav ja teada! Kuid mets muutub iga päev ja isegi IGA TUND, kui mitte sekund.

Raske on anda üldiseid igal pool paikapidavaid juhtnõore, kuid peaksime eriliselt uurima metsateaduse suurmeisterite INDIAANLASTE ja VÕSA ning LAGEDA KÕRBE üliteadlaste AUSTRALIA PÄRISMAALASTE otse mütoloogiliselt üliinimlikke võimeid ja oskusi. Eriti nende säilitamist ja talletamist KUNSTIS, mis on kasvavalt muutunud nagu MOE ASJAKS ja ka hipide riietuse osaks ja seega omandanud naeruväärsuse keskmiselt aruka silmis. Kuid ENDA-ABI teadus peaski algama nende kunsti ja muuseumide küllastamisega ning raamatute lugemisega, võrreldes uurijate arusaamisi ja tähelepanekuid, ja siis omalt poolt tekkinud mõistmisega. Vaevu on ükski lahendus ammandav.

See oleks esimene samm terve rea sammude sarjas.

Järgmine samm oleks meie endi rahvakunsti, mustrite ja kogu primitiivse talupoja-kunstiga tutvumine, mis tihtigi olude sunnil (vallutajate eest peites omi tarkusi) muutusid äärmiselt abstraktseteks ja sümbolistlikuks. Võib olla on isegi teadmata, et Tartu ülikooli õppejõud — pool SOOME-UGRI päritoluga Vassily KANDINSKY, uurides Vologda ümbruses elavate sürjanite kunsti ja pärimusi avastas SÜGAVAMAD alused rahvakunstis. Jättis siis õigusteaduse. Hakkas kunsti õppi-

ma, kuni enam kui kümme aastat hiljem esines USA-s ARMOURi näitusel (enne II Maailmasõda), mis avas järsku USA teadlastel ja inseneridel uued silmad UUTE VÕIMALUSTE suhtes. Need rakendati siis tööstuses, ehituste ja ka kunstiopetuse juures.

Tuleks ainult veel lisada juurde, et samu avastusi ja sama-laadsust tegi ka LEEDU kunstnik ČIURLIONIS ja isegi varem, mis omakorda julgustas ja innustas just KANDINSKYt edasi minema juba omal käel.

Kui neid avastusi ja kunstist (kubismist) saabunud suuri lihtsustamisi keerukate töövõtete õpetamisel nii vabrikuis kui ka lahingutes poleks olnud, vaevu oleks USA suutnud nii kiirelt sõja võita ja ka abi anda kurnatud Euroopale. Nende seas ka EESTI VABARIIK. Ameerika lihtsalt õppis UUTE SILMADEGA nägema ja UUSI VÕIMALUSI kasutama. Nii et EESTI VABADUSE sünni juured ulatuvad palju kaugemale kui seda oli vapralt võideldud EESTI VABADUSSÕDA, mida esialgu otsustavalt kandis NOORTE KOOLIPOISTE isamaalisus ja IND.

Meie keskmine ja VANEM PÕLV (kes tol ajal olid nood koolipoisid) peaksid uuendama noid oskusi ja teadmisi, sest uuendamine avab uuesti rähmunud ja pettunud silmad, mis seni on ikka enam ja enam ainult võimelised nägema naabri ja kaasmaalase VIGU ja EKSIMUSI. Kibedad sõnad ja veelgi enam trükitud read jäävad mällu ning rikuvad ööde rahu, tekitavad seederikkeid ning ajavad senised sõbrad tülli. Ja noored, kes seda kõike SUURES ARUSAAMATUSES pealt vaatavad, pettuvad — ning siis löövad käega kõigele sellele, mis oli nende vanematele kallis ja väärtuslik.

Kindlasti on ÜLIM AEG, et teeme ENDA-ABI vajaduse ja uute VÕIMALUSTE kasutamise huvides põhjalikumad revideerimised ja algame uuesti peale selle METSAMEHE TARKUSEGA, mida õppisime omal ajal. Mis tõi meid vabadusse. Aitas saavutada üldise jõukuse ja ka noortele HARIDUSE ja positsioonid. Kuid mis EDASI SIIS NÜÜD...?

Rohkem kui inimene
ei saa inimene ikkagi olla.

Juhan Peegel

Enn
Loo

See lugu oli nõnda.

Hermaküla astus sisse, läks toa nurka ja ütles, et tema on Jaan Oks. Ja oligi. Me kõik uskusime. Kinnitas seda veel mitmel korral, aga meile aitas esimesest.

Valge lubjasein. Mustas kuues paljasjalgne lihtsus. Kohati otsekui ristilöödu punkt-tulede armutus koondkiirguses. Nurkasurutud Oks. Unustatud ja taasleitud Oks. Käsikirja lehtedest sai põrandale loomering. Võluring. Elu- ja surmaring.

Hermaküla hingelahkav lavaloomulikkus hellitas pehmuses ja süüdistas kõikemõistvuses. Siia ei mahtunud hauatagust hõngu ega tehtud müstikat. Jaan Oks astus meile sammulähemale Hermaküla tundesulguses, veidi astraalses liikumises, valulises ilmes ja kibedavõitu naeratuses. Oksa fataalne ellusuhtumine sai aru, leppis. Ometi olime nagu kuidagi süüpingis. Vabatahtlikult kasvõi.

Vaino Vahing on andnud napolisõnalise teksti Oksa elust talletund materjalide hüplikus-protokollilises vaimus. On järjestatud, aga mõjub vormimata algainena, milles valitseb Oksa jutlustajalik piltkõne.

Sestap tuli jälgida Hermaküla ühe-näitleja-õhtut enam vaistuga. Sest Jaan Oksa lahtimõtestamises ei ulatand näitleja ega autor meile abistavat kätt. Meid jäeti enamasti otsima, juurdlema Vahingu-Otsa sõnaohtrusse. Meid kiusas ebakindlus ja sinnajuurde pidev soov veelkord lugu otsast lõpuni näha. Ehk siis aitaks. Teisalt jälle oli Hermaküla-Oksa elupildis osalemiseks vaja erksat tundeskaalat, seda nõudis juba näitleja nüansiküllus. Kui nõudlik kuulaja otssõnaselgust vaiksuses tekstis, suuremat lavalist tegevust või virises pingelanguse kallal, siis heatahtlikku peibutas otsemaid näitleja hingesoe avarus, millesse piiskaupa lisati publikusuunamise heatahtlikku omavoli.

Hermaküla võimekuse mitmetahksuses ei kahtle keegi. Külalisetendusel oli paljudel esmakordselt võimalus tunnetada

kunstniku loomejõu peent kude. See oli elamus omaette. Sai selgeks mitmele lihtne tõde: unisena ei tasu sellise loome-
tihedusega etendusele tulla. Seesugust pattu ei anta andeks.

Oli hea, et Hermaküla hiljem teatripublikuga vabamalt juttu
puhus. Tüse annus inimlikkust jättis kõigile häid mälestusi.
Küsiti palju ja külaline ei pannud pahaks vastata. Oli õn-
nestund teatriõhtu. Aitüma külakosti toojale ja Metsaüli-
koolile. Aitäh teilegi, väikesed teatrihullud — Linda, Mare,
Merike ja Hemuli.

Evald Hermaküla astub lennukisse.

Ole meheks tulemast.

13.10.79.AC.191.10.10

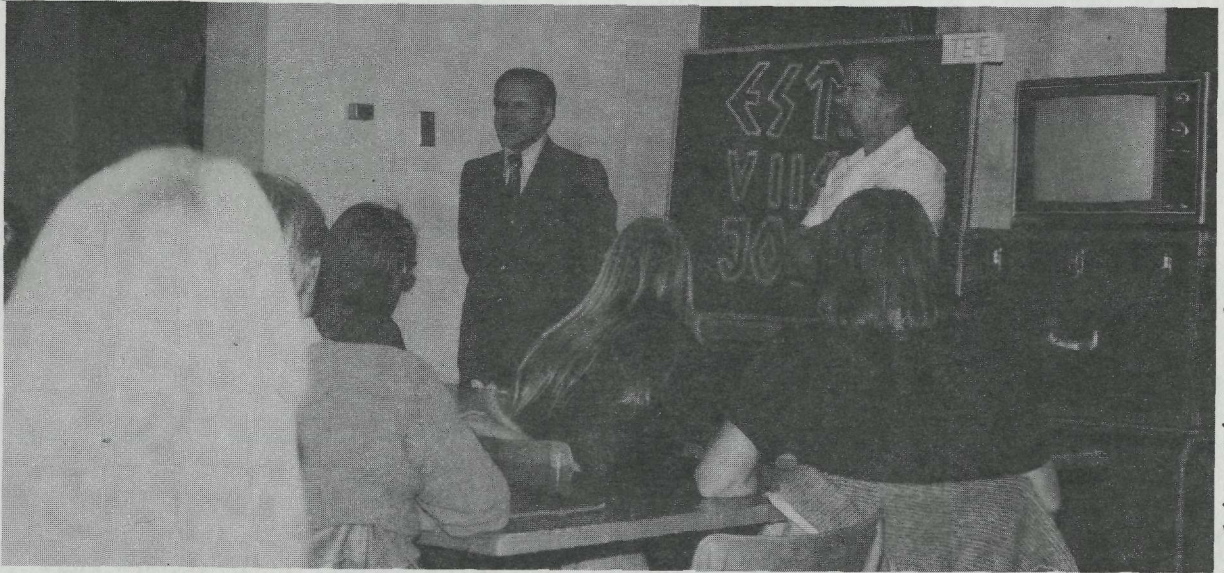
Nii kõneleb raal. Aga minul on uduhämused silmad ja ma ei
usu seda. Tühi jutt. Seda meest kannab sõprade soovijõud,
mingit düsmootorit pole siin mängus. Linnast linna ja ter-
velt koju tagasi. Ah, et ta ise ei teagi? Teab. Tema teab.
Tema mõtleb südamega, tahab inimeseks saada. Ja praegu just,
sellel uduhämusel hommikul selgub mulle, et saabki.

KAS? MIKS? KUIDAS?

Tänavuse MÜ laudkonnaveestlusest *Eestiga suhtlemine: kas?
miks? kuidas?* kujunes huviring, mis püüdis põhjalikumalt
arutada seda väliseestlaste keskel pikemat aega aktuaal-
set ainet. Mis seal arutusele tuli?

Kõigepealt konstateeriti, et kodumaal käimine või küla-
liste vastuvõtmine sealt on praegu aina üldisemaks muu-
tumas: isegi Võitlejate Ühingu liikmete hulgas pole see
erandiks. Küsimus „Kas?“ näib seega olevat puht-teoree-
tiline.

Poleemikat on olnud igatahes nn. ametliku suhtlemise pu-
hul ja nimeliselt arutati VEKSA seminari, mille kohta
andis informatsiooni kolm osavõtjat (vrd. AK 3/79:31).
Kuuldu põhjal veenduti pakutu heas kvaliteedis ja ka
selles, et „poliitikaga“ oldi äärmiselt tagasihoidlikud.
Seminarist osavõtjad olid ühel meelel selles, et see
üritus andis ainulaadse võimaluse tutvuda juhtivate
teadlastega paljudelt — peaaegu iga osavõtja eri- või

Lembitu Ristsoo foto

Enno Klaari foto

huvi- — aladelt. Eriti meeldejäävaks oli Eesti loodusega tutvumine Lahemaa rahvuspargis.

Leiti aga ka, et seegi (arvult teine) üritus jäi teatud määral ühekülgseks. Miks ei peaks olema võimalik, et korraldavas komitees oleks esindatud ka väliseesti noorus, nii et saaks rohkem arvestada nende soove? Praegusel kujul ei olnud seminaris osavõtjatel mingit osa ka va koostamisel. Tegemist on ka selles suhtes ühepoolse üritusega, et väliseestlaste elu tuvustamist pole kuidagi viisi ette nähtud. Miks ei võiks kutsuda Eestist noori Kotkajärve Metsaülikooli?

Väliseesti press on nimetanud seminari puht-poliitiliseks ja propagandistlikuks. Kohalkäinud olid kindlad, et kahel esimesel kursusel olid need elemendid minimaalsed. Vestluses leiti, et on kogu eestluse huvides, et niisugustest üritustest osavõtjad peaksid alati silmas mõlema poole huve ning teeksid koha peal ettepanekuid või esitaksid koguni nõudmisi neis asjus, mis aitaksid läbikäimist-suhtlemist kahepoolseks teha.

Leiti, et esimesed kaks seminari on olnud väliseesti noortele vastuvõetavad ka asja kriitiliselt vaadeldes, kusjuures aga osavõtjad on senini olnud liig passiivsed.

ESIMENE KOOLIPÄEV

PROLOOG

R i t a
S u i

KOHT: Klassiruum. Pätsu pilt paremal seinal, tahvel, videoaparaat, pikad lauad ja pingid.

AEG: 9. oktoober 1979, kl. 7.30 p.l.

KOOLILAPSED istuvad vaikselt oma kohtadel. On näha, et kõigil on närvid pingul — üks imeb põialt, teine sasib juukseid, kolmas närib küüsi, neljas kiristab hambaid jne.

ÕPETAJA: üleni valgesse riietatud, hirmuäratav habemik. Uurib tõsiselt video-aparatuuri, siis pöördub otsustavalt õpilaste poole. (Käratades:) KOHTADELE! PABER JA PIIATS ETTEÜTLUSEKS VALMIS PANNA!

KOOLILAPSED (kakskümmend, hirmunud näoga) asuvad kramplikult pliiatseid hoides tööle.

P Ä R I S L U G U

Nii asuski juba neljandat aastat tööle eesti keele kursuse edasijõudnuile. Hirmuäratav prof. Vello Salo on jällegi pettuste ja meelitustega värvatud õpetajaks. Erinevatel põhjustel on kakskümmend hinge end „piinama“ tulnud: ühed on mures oma keeleõpetamis-võime pärast omaenese lastele, teised kannatavad sõnavara-puuduse all ja kolmandad-neljandad otsivad käänamise arusaamatustele selgitusi.

Kuna kursus tegutseb AABS'i algatusel (Toronto Ülikooli õhtukursusena *School of Continuing Studies* raames) tervitas nii selle kui Tartu Instituudi nimel osavõtjaid prof. Olev Träss (*Tartu College*'i keldrikorral kursus ju käibki). Oma avasõnas käsitles ta kursuse alustamise ja läbiviimise riskusi ning rõhutas selle jätkumise tähtsust. See kursus olevat tuleviku akadeemiliste võimaluste algaste, mis ehk võimaldaks ülikooli juures eesti keele õpetamist edasi viia kui ka ehk eesti keele kateedri asutamise. Julgelt edasi!

Alguses mainit kohutavale etteütlusele järgnes uuema aja õppevahendite tutvustamine – nimelt video-lint ja laul. Kümneminutise lindi nimega *ESTO VIISI JONN*, milles esitati laule ja selgitati laulude sõnu, olid valmistanud eelmise aasta kursuse osavõtjad. Põnevusega kissitasime silmi ja teritasime kõrvu. Ja siis korrage – katastroof! Masin oli tumm... Silitati, paluti ja põrutati, aga heli jäigi tulemata.

Läksime siis üle muinas-eesti kindlamate, äraproovitud vahendite juurde – kasutasime omaenda hääli. Helilooja-luuletaja Priit Aruvald esitas maestro Peeter Kopvillemi kompetentsel kitarrisaatel oma *Peolaulu*. Laulsime kaasa, nautisime melodiat ja nii lõppeski lõbusalt meie esimene koolipäev. Vist ikka tulusalt ka?

Fotod Olev Träss avamas eesti keele kursust; tahvli ees V. Salo.

(lk. 28) VEKSA seminari avamiselt: Mirjam Jaanivald, Aino Lokk, Linda Pakri, Tiina Allik, Linda Kikas, Silvia Silveus, Priit Vesilind, Felix Meidner.

Mardi
Valgemäe

Rein Saluri näitekirjanikukarjäär on vaid viieaastane, ent aukartustäratav. Tema esiknäidend „Külalised“ (vt. „Mana“ 42) õrritas publikut 1974 Tallinna Draamateatris ning ilmus „Loomingu“ Raamatukogus. A. 1976 nägi trükivalgust tema proosa-teos „Kõnelused“, mis sisaldas hämmeldava näidendi „Poiste sõidud“ (vt. „Mana“ 44). See võitis Kirjanike Liidu preemia ning lavastati Draamateatris 1978. Auhinna sai ka Saluri „Kes ma olen?“ mille Noorsooteater esitas 1977. Sama autori „Lasteaiaonu“ kanti ette Draamateatris 1978. Viimased kaks näidendit ilmusid k.a. Saluri proosakogus „Rebane räästa all“ (Tallinn, ER 1979).

„Lasteaiaonu“ on tüüpiline Saluri rebasedraama. Näidend tegeleb plokkflööti mängiva ning Vivaldit ja rocki propageeriva Onu Kaarli eneseotsingutega, mis viivad teda tõsisest lasteaiaast mängurikkasse vanadekodusse. Viimase elanikkond kannab „haiglarõivaste taolist“ riidetust ning kadestab linde, kes „vabalt ringi lendavad“ ja ihkab minna merede taha või vähemalt sooritada ümbermaailmareise.

Kui Kaarel tahab tollest iseäralikust asutusest lahkuda, takistatakse teda lõögiga kuklasse. Hiljem pihub ta, et tähtis ei ole kas „otsus on nõme või tark, tähtis on vaid selle otsuse langetamise vabatahtlikkus“. Hiljuti „Sirbis ja Vasaras“ avaldet vestluses toonitab Saluri, et loominguliselt üritab ta „olla mitte lausa ulmeline ja mitte päris üheselt mõistetav“. „Lasteaiaonu“ temaatika on üpris selgesti mõistetav, kuna näidendi vorm on kohati kenasti ulmeline. Ehk nagu ütleb Onu Kaarel ise: „See on nagu halb unenägu!“

„Kes ma olen?“ on dokumentaaldraama kujul esitet ühiskonna-kriitiline mõistukõne, mida Saluri ise nimetab mittedokumentaalseks fiktsiooniks. Näidend käsitleb prantsuse vastupanuliikumise eestisoost osavõtja Boris Vilde (sünd. 1908) kolgatateed. Vilde, kes oli etnoloogina kaastegev Pariisi *Musée de l'Homme* asutamisel, tegutses Teise maailmasõja ajal vastupanuliikumise juhina ning põrandaaluse ajalehe *Résistance* väljaandjana. Natsid hukkasid ta 1942 Mont Valérieni kindluses. Näidendis, mille tekstis esineb kristlikke assotsiatsioone, kasutab Saluri katkendeid Vilde vanglapäevikust.

„Kes ma olen?" toodi Noorsooteatris lavale Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva tähistamiseks. Ent seda näidendit võiks sama hästi esitada Läänes, sest Saluri on mini-meerind sündmustiku biograafilise ja ajaloolise raamistiku ning maksimeerind nii peategelase abstraktse enesevastamisprotsessi kui süžees esineva filosoofilise pinge rõhumise ja priiuse, võõra okupatsiooni ning vastupanuprintsiibi vahel. Isegi Vilde nimi esineb näidendis vaid üksainus kord: tegelasiks on Vang, Süüdistaja, Vangi naine ning neli Kohanejat. Samuti võib kaht võistlevat parteid võtta ükskõik missuguse abstraktse partei kehastustena.

Dialogis esinevad nõuanded kuidas käituda saksa valitajatega (keda ei nimetata otseselt) maksavad Saluri rebasenäidendis ükskõik missuguste okupantide suhtes: „Ärge rääkige nende keeles... Ärge vastake nende küsimustele... Ärge vaadake nende paraade." Mõistukõneline on ka Vangi rünnak Süüdistajale: „Iga rahva mõttemaailmas on oma templid ja prügikastid. Praegu saavad ilmuda ainult teie häälekandjad. Te annate neile võimaluse prahti toota ja sorite ise andunult selles prahis, otsides endale tuge." Veelgi reinuvaderlikum on järgmine okupantidele vihjav repliik: „Nemad tulevad ja lähevad. Meie jääme siia. Siin on meie koht. Jääme siia ja ootame, millal neist lahti saab. Nagu katkust."

Hingeline heitlus toimub Vangil küll oma Partei eeskirjade kohaselt, sest ta minetab isikliku mina üldsuse kasuks, kuid see ei sega Saluri näidendi sisemist struktuuri, mis hõlmab igasugust rõhumist. Vaat sul rebane räästa all!

Enno
Klaar

Tallinna Noorsooteater andis 19. - 24. augustini Nybropaviljoni teatribarakis kolm etendust: kaks korda Paul-Eerik Rummo koostatud *Ramilda Rimalda* ja M. Z. Brodowicz'i *Non-stop*. Esimeses olid kaastegevad Lisl Lindau, Kaie Mikhelson, Aleksander Eelmaa, Sulev Luik ja Lembit Peterson (viimane ka kui režissöör), teises Lisl Lindau ja Silvia Laidla (režissöör Peeter Volkonski).

Etendus sai teoks VEKSA ja Balti Instituudi koostöös. Välistelt oli külaskäik vägagi soliidne, kuna oldi ametlikult Kuningliku Draamateatri külalised. Sisemiselt aga pakkus Stockholm oma külalistele linna halvimaid mängutingimusi. Mis proportsioonides süü selles omavahel ära jagavad kaks peakorraldajat pole teada.

Huvi etenduste vastu oli väga suur ja ulatus kaugele väljapoole Stockholmi - piletid müüdi eelmüügi esimesel ennelõunal läbi. Aga teadmatusest (?), kui palju on teatribarakis vaja varuda ruumi lavaks, kui palju jääb publikule, tekkis olukord kus „väljamüüdud“ majas leidus küllaltki vabu kohti. Niisiis teoreetiliselt võinuks publikut olla 450 isikut, tegelikult jõuti võibolla 300-ni.

Mitmeid teisigi halva korralduse näiteid võiks tuua, kuid peaasi oli muidugi, et teatrikülaskäik võis üldse teoks saada - ja sellepärast olgu muu andestatud, sooviga, et järgmine kord tehtaks paremini.

Sündmusele omistati suhteliselt suurt tähelepanu nii rootsi kui eesti pressis.

Svenska Dagbladet (21.8.) pühendab etendustele 42 veerg-sm, kirjeldades peamiselt teatrielu Eestis ja refereerides lühidalt Noorsooteatri eeskava Stockholmis. Lõpuks märgib leht, et etendused Nybropaviljonis olid nagu tilk Nybrolahte, kuna linnas leidub 5 000, kogu riigis 25 000 eesti emakeelega isikut.

Dagens Nyheter mainib eestiteatrit kaks korda: 21. ja 24.8. (vastavalt 80 ja 40 veerg-sm). *DN* kirjeldab mängu „maitseka ja täpsena“ ja lõpetab: „... pealtvaatajad ... olid õndsad, nagu olnuksid rootsi väljarändajad, kui nad võinuksid Inga Tidbladi näha Strindbergi-kollaažis New Yorgis pärast 30-aastast elu USA-s ... aplausid ei tahtnud lõppeda.“

Aftonbladet toob ca 30 veerg-sm (23.8.): etendusel olnud kaalu ja väärikust, mängustiil vanaaegne.

Eesti Päevaleht (1.9.) annab sündmusele ligi 140 veerg-sm. Arvustajaid on kaks: Ed. Reining ja Jüri Lina. Esimene neist kirjutab m.h.: „Noorsooteatri küllasõit peaks olema esmakordseks ettevõtteks eesti sõnalavastusteatri ajaloos.“

Teataja vaikis sündmuse maha, *Välis-Eesti* vastav number polnud selle ülevaate kirjutamise ajaks veel ilmunud.

Sirp ja Vasar (31.8.) teatab sündmusest 100 veerg-sentimeetriga, mis on iseloomult aruandlikud. Umbes pool kirjutisest refereerib rootsi lehti.

Tagantjärgi on mul kahju, et ei vaadanud *Ramilda Rimaldat* Stockholmis. Kuna olin seda näinud „päris teatris“ suvel Tallinnas, olnuks huvitav kogeda, kui palju sellest tükist maha võtsid halvemad lavatingimused. *Non-stop* kujunes elamuseks selle tõttu kuidas Lindau-Laidla selle välja mängisid vaatamata liikumisvõimaluste puudumisele jms.

Publiku hulgast oli kuulda hiljem imestust, nagu olnuks *Non-stop* julge tükk välja tuua, kuna selle sisu võis mõista kui „paindumatut vastupanu ja võitlust võõra võimu vastu“. Aga nagu heale kunstile kunagi, võib/saab ka sellele tükile anda mitmesuguseid tõlgendusi. Minu arvates on autor pigemini irooniline ja väljakutsuv, kusjuures paralleele võiks tõmmata õekestes omatahtlise isoleeritusega elust ja pagulaste elu-tegevuse vahel. Aga peale muude aspektide läbis tükki puht-psühholoogiline tasapind – vahekorra kujunemine kahe õe vahel ja nende üksteisest olenevus isoleerituses.

Niisiis teater heas mõttes.

VABA EESTI SÕNA

Juhtkirjas *Lääneranniku bilanss ja KGB „keelekursus“*
loeme 12.7.79:2 järgmist:

„Kas leidub nii naiivset, kes usuks, et see seminar on organiseeritud Lääne eestlaste kultuurihuvide rahuldamiseks ja nende huvides. Kes seda usuks, see ei tunne kommunistliku diktatuuri all elava maa ja rahva olude tundmaõppimise aabitsat. Ja kui siis üks roheline rootsi noor pidas vajalikuks vene propagandasulele seletada, et ta tutvub seal „tänapäeva Eestiga ja tema kultuurieluga“, et kõike edasi jutustada 14. juulil Rootsis, Veskijärvel, Metsaülikooli seminaris, siis peab ütleva, et Vene okupatsioonivõimud on leidnud omale tasuta suuvoodri.

Kui Metsaülikoole organiseeritakse selleks, et Vene propagandat edasi jahvatada, siis oleme lausa valel teel. Loengu pealkirjaks seal peaks olema Kremli propagandalehes eesti keeles vanema generatsiooni arvel avaldatu, et „kui need kaovad, saame meie noorema generatsiooniga hästi hakkama“. Just need mõtted üteldi ja kirjutati vene võimude käsilaste poolt. Miks Metsaülikoolide „professorid“ ei taha oma „üliõpilastele“ Vene oludest fakte ja tõtt kõnelda.

... Nende ridade kirjutajaga nõustumine või mittedõustumine ei määra olukordi, vaid faktid ja tulemused. Nendega tuleb arvestada ja neid on eespool käsitatud.

H. RDSPP"

TEATEID

metroo 80 Kolmas *Metroo* (Rootsi MÜ) kursus leiab aset kohe pärast *ESTO 80* lõppu, nimelt 13. - 18. juulini. Lähemat informatsiooni annab asjahuvilistele *Metroo*, Fack 218, S - 121 02 Johanneshov, Rootsi.

KLENK 79 Tänavune *KLENK* peetakse jälle Chicagos, 23.- 24. nov. Lähem informatsioon: tel. (312) 460-1837 (Urve Auksi, õhtuti); (312) 362-6662 (Merike Tumma Quinn, õhtuti).

mü 79

13. Metsaülikool peeti Kotkajärvel 18. - 26. augustini, osavõtjaid 92.

Loengud: *Karl Ristikivi eestiainelisest loomingust* (Heino Susi); *Eesti ajalugu makroperspektiivis* (Hain Rebas); *Gailit ja armastus* (Urve Karuks); *Kodu-Eesti kammermuusika* (Taavo Virkhaus); *Koostöölus ja erimeelsus* (Rein Taagepera); *Uus-realism eesti kunsti tänapäevas* (Eda Sepp); „... me sydamed kunagi õitsvad". *Uku Masingu luulest tema 70. sünnipäeva puhul* (Vello Salo); *Mis on juhtumas inimvahekordadega?* (Vello Sermat); *Rahvapillid ja nende ajalugu* (Ellen Parve-Valdsaar); *Põhjamaalaste infiltratsioonikatsed keskaja lõpu poole* (H.Rebas); *Eestis oma juuri otsimas* (T.Virkhaus); *Isevalitsuse teemad Vene ajaloos* (Urmas Wompa); *Kolhoosistamine Eestis* (R.Taagepera); *Balti sõdurite väljaandmine Rootsist pärast II Maailmasõda* (H.Rebas); *Oma loomingust* (Urve Karuks).

Lühiloengud: *Oma loomingust* (Epp Ojamaa); *Evolutsiooni näitemäng ökoloogia taustal* (Mati Vaga); *Metroost* (Mirjam Jaanivald ja Mari Siim); „*Esto-Directory*" (Mai-Lill Nortman); *1 %* (Peeter Sepp).

Huviringid: *Eesti rahvausund* (Heino Jõe); *Loodusretk* (Vello Soots); *Eesti saun* (Aino Lokk; Peeter Einola); *Video* (Mai-Lill Nortman); *Teater* (Linda Pakri); *Rahvatants* (Toomas Metsala); *Rahvapillid* (Ellen Parve-Valdsaar); *Eestiga suhtlemine: kas? miks? kuidas?* (laudkonnavestlus: Liivi Jõe, M.Jaanivald, V.Soots, Olev Träss, R.Taagepera); *Muusika* (T.Virkhaus); *Armastusest* (V.Sermat); *Ühiskondlikke ja poliitilisi küsimusi* (R.Taagepera); *Luule-sepikoda* (Urve Karuks); *Kunst* (Epp Ojamaa).

Muid üritusi: *Luuleõhtu* (koost. Lilian Puust); *Metsakerik* (V.Salo, Leelo Valdsaar, Arne Tork); *Fotonäitus tänapäeva Eesti kunstist* (Eda Sepp); *Teater: Mati Undi „Sauna-kuuldemäng"* (Katrin Kannel, Alar Aedma); *Eesti pulmakombed* (Ellen Parve-Valdsaar); *Lasteaed* (Marga Raudsepp).

Ekraanil: *mü 78* (režii: Alar Allas); *Maised ihad* (Eduard Wiiraltist); *Laulutaat* (Gustav Ernesaksast).

Toim.
saadet

AABS NEWSLETTER. Vol. III, No. 2 (10), May 1979.

BEO Bülletään. 15. ak., nr. 142-144 (sept.-nov.), 1979.

journal of baltic studies. Vol. X, No. 1, Spring 1979: 1-88. (Kersti Luhaäär Linask, *Estonian Supplementary Education in North America: Derivation and Adaptation*, 10-19; Vello Sermat, *Estonian Forest University: Social and Cultural Influence*, 64-73)

Mitteilungen aus baltischem Leben. Nr. 4/78, 1/79, 2-3/79 (August).

Newsletter from behind the Iron Curtain. Reports on Communist Activities in Eastern Europe. No. 501, Vol. XXIII, March 1979:10. (Estonian Information Centre, Box 45030, S-30 Stockholm 45.)

Enn Nõu, *Quality of Survival in Bronchial Carcinoma*. Acta Universitatis Upsaliensis, Abstracts of Uppsala Dissertations from the Faculty of Medicine, 290. Uppsala 1978:183.

Rahvuslik kontakt. Nr. 1-3 (83)/79.

Side. Nr. 1(veebr.) - 3(sept.)/79.

Ühispinga Uudised XXIII. Toronto Eesti Ühispinga väljaanne. Toronto 1979:50.

Ilmunud
huvitavat

Rootsi-eesti sõnaraamat. Koost. Ülev Aaloe, Ilmar Mulla-
maa, Tiina Mullamaa, Anu Saluäär, Juhan Tuldava, Enno
Turmen, toim. Henrik Sepamaa. Valgus, Tallinn 1979:528.
14 000 eks., kt. rbl. 2.90. Ca. 40 000 sõna.

Kaheksa Eesti tänase muusika loojat. Kogumik. (Valter
Ojakäär, Boris Kõrver, Lydia Auster, Ester Mägi, Edgar
Arro, Heino Jürisalu, Boriss Parsadanjan, Anti Marguste.)

Salme Ekbaum, *Kohtumine lennujaamas*. Romaan. EKKo, Lund
1979:192. Kt. US\$ 9.-

Hans Kruus, *Ajaratta uutes ringides*. Mälestusi 1907-1917.
ER, Tallinn 1979:228, 9 000 eks., 65 kop.

J. Kahk, K. Siilivask, *History of the Estonian SSR*. Pe-
rioodika, Tallinn 1979:184, 2 000 eks., kt. 55 kop.

Jouko Koski, *Eestin kevätmyrsky*. Aikakirja sadan soturin matkasta Suomenveden yli. Autori kirjastus, Vammala 1979: 238. (Jutustus Jüriöö mässu ajast.)

Evald Mänd, *Aastate pärand*. (24 vaimulikku vaatlust.) „Vabaduse Kuulutus“ (Box 56, Station J, Toronto, Ont. M4J 4X8), 1979:158. Br. C\$ 6.-, kt. C\$ 8.-

Andres Küng, *Uuelma vapaudesta*. Passiivinen vastarinta nyky-Baltiassa. Kustannuspiste, Tampere 1979:307, ill.

Tallinn. Lühientsüklopeedia. Toim. L. Valt, L. Raudtits, A. Mihkelsoo. Valgus, Tallinn 1979:352 + 31 värvitahvliit. 40 000 eks., rbl. 2.50.

Heino Kuivjõgi, *Rahvaregattidest oliimpiaregatiini*. Purjetamisest Tallinnas läbi saajandi. Perioodika, Tallinn 1979:80, 3 000 eks., 65 kop.

C.R. Jakobsoni „Sakala“ ja eesti ajakirjanduse teed. Artiklite kogumik. Koost. Ea Jansen ja Juhan Peegel. ER, Tallinn 1979:147, 2 500 eks., kt. 95 kop.

A.H. Tammsaare, *Kogutud teosed IV*. Novellid (1922 - 1939). Meie rebane. ER, Tallinn 1979:320, 50 000 eks., rbl.1.80.

Jahimehe käsiraamat. Koost. Tiit Randla. Valgus, Tallinn 1979:400, 30 000 eks., rbl. 2.30.

Mati Unt, *Sügisball*. Stseenid linnaelust. (Romaan.) ER, Tallinn 1979:184, 28 000 eks., 60 kop.

Raimond Kaugver, *Kolm romaani*. (Seitsmendas läänes, 1965; Nelikümmend küünalt, 1966; Jumalat ei ole kodus, 1971.) ER, Tallinn 1979:696, 40 000 eks., rbl. 2.70.

S. Nõmmik, *Eesti NSV majandusgeograafia*. (Kõrgkoolide õpik.) Valgus, Tallinn 1979:272 + 8 tabelit. 4 000 eks., 1 rbl.

O. Elango, *Eesti kunstiintelligents pöördemaal* (1940/41). ER, Tallinn 1979:100, 2 000 eks., 40 kop.

Tallinna Riiklik Konservatoorium. (60. aastapäevale pühendatud koguteos.) Koost. Heino Rannap. ER, Tallinn 1979:144, 3 000 eks., 95 kop.